

fontes illi manes habebant ex Prudentii sententia. Præterea quod, cum æternus ignis sit, non tamen omnia, in quæ sævit consumpserit, indicat certe ab altiori eum causa contineri & diversum à nostro esse, cruciando non comburendo aptum. Vt est, si naturales causas lubet exquirere, nec omnibus mortalium rerum miraculis numen inferere, quod prava interdum religio facit; bitumen ego assignaverim diuturnum perpetui ignis pabulum, cum præsertim cottidiana experientia constet è bitumine natos ignes vix aliqua vi, nec aquæ quidem, posse extinguere, ut de eo, quo Vbiorum vici deflagraverunt, Cornelius Tacitus Annalium libro tertio decimo testatum reliquit. Hæc iudicio meo causa ignem perpetuum conservat: ne exurat vero ac consumat, illa cohibet, quod aqua in iisdem cavernis miscetur; ab hac frangitur ignis & enervatur, & quodammodo nutritur. Non sane aliam ob causam apud Pighium Cornelius Severus Ætnæ incendia perpetua esse scripsit:

*Atque hæc ipsa tamen jam quondam extincta
fuisse,*

*Ni furtim aggereret secretis callibus humor
Materiam silyamque suam, pressoque canali
Huc illuc ageret ventos, & pasceret igneis.*

Eleganter proinde, nec minus verè de Puteolanis istis montibus Dio scripsit, diversissima duo elementa, velut contracta permutatione, carentia suis qualitatibus quæ hostis sint, eas habere: & ignem veluti humidum fluere, aquam veluti igneam fervere & comburere. Adstruit fidem Majolus, atque est, inquit, in Puteolano monte sulphureo ignis manans, qui neque oleo neque cera aut quolibet pingui, neque sulphure quidem accenditur aut augetur, neque aqua restinguitur aut incenditur, stuppam injectam non adurit; nihil ex eo accendi potest luminis, imo accensum extinguatur, ita ut reliquorum ignium naturam abhorreere ille unus videatur, qui cum seipsum communes omnibus faciant luce & calore, nihil sibi detrahentes & manentes integri: ipse illo unus sese reddit incommunicabilem. Sed ut puto, non ignis, sed ignita potius aqua est. Vt taceam autem hodierna experientia, nuper Germani cujusdam calamitate confirmata, qui in ejusmodi aqua refertam scrobem incidit & momento exesis carnibus periit: jam olim Pausanias scripsit tubos plumbeos, per quos ea fluebat, consumptos ignea ejus vi fuisse.

*Pausanias
montis de-
scriptio.*

Sequitur inde Pausilypus mons arduus quidem, vineis attamen pulcherrimis excultus; & villis, etiam olim, ut ex Plinio & aliis constat, opulentis habitatus; instar promontorii procurrat in mare Siculum, viam præcludit inter Neapolim & Puteolos: qui quidem summo cum labore molestiaque viatoribus superandus erat, vel ambitu longo circumeundus; priusquam majorum industria perfoderetur. At vero per imas radices atque intima viscera pertusus, viam itinerantibus recto tramite planam atque facilem aperire cœpit. Hinc quidem ab antiquo

Græci montem non inepto videntur insigniisse nomine, *πασίλυπον* appellantes, velut ademtorem molestiarum atque laboris: quo cognomine & Iovem ipsum celebrarunt Græci veteres; ut apud Sophoclem legimus. Mons quidem pertusus est ad passus plus minus mille, viaque per fodinam illam patet lata pedes *χιι*, ac totidem alta: qua, sicuti Strabo testatur, duo contraria plaustra simul commeare & transire possunt. Speluncam appellat ipse, Seneca cryptam Neapolitanam: ubi fortem athletarum omnem se perpeffum scribit ad Lucilium epistola *LVIII*, cum per illam Bajas Neapolim repeteret. Reperit nimirum in via luti caromata perabundanter, & in ipsa crypta Puteolani pulveris hapthen. Qui flavedine quadam tingit vultus eorum, qui multi simul vel equites vel pedites transiunt. Causa perpetui pulveris istius in promptu est, quod ventus, aut pluvia nunquam eo penetret, nihilque, nisi in spectus ostiis, humectet. Cum igitur ille pulvis motus, ut idem Seneca dicit, in se volutatur, & sine spiramento sit inclusus, in ipsos, à quibus incitatus est, recidit. Ex cuius verbis quidem colligimus, Neronis temporibus nullas speluncam istam habuisse luminum fenestras, vel aëris spiracula, præterquam in utriusque faucibus. Nam carcerem longum & obscurum appellat Seneca, in quo nil aliud, quam ipsas tenebras videre est. Afferit attamen Cornelius Strabo, per montis crepidinem olim fenestras plures variis locis ex alto lumen infudisse. Quibus omnibus demum vel terræmotu vel negligentia temporum obturatis; tenebras profundas speluncam longissimam illam obsedisse, non est mirum. Hoc quando contigerit, in obscuro nunc item est. Petrus Ruffianus Siculus, Episcopus Lucerinus, ante sua tempora, scilicet ante annos centum quinquaginta plus minus; foramina, quibus lumen admitteretur, in ea crypta fuisse nulla, testatur. Obstructas item fere ruinis, atque vepribus utrimque fauces; ut ingressus absque lumine cunctis esset perhorrendus. Tunc Arragonum regem Alphonsum primum in potestatem provinciam redacta, complanasse, dilatasseque viam ac fauces; perforasse montis dorsum, atque duas aperuisse fenestras, quæ lumen obliquum in mediam speluncam ex adverso nunc infundunt. Tanquam nix quædam insparfa solo lux illa transeuntibus apparet à longe resplendens in obscuro, priusquam fenestræ videri possunt. Est item in tenebrosæ viæ medio sacellum exiguum excisum in pariete saxeo: in quo nocte dieque lampas ardens viatoribus æternæ lucis memoriam suggerit, nec non in tabula picta nostram salutem è virgine matre diva Maria natam ostendit. Ad ampliatum opus immortalitate dignum, restauravitque magnifice nostra memoria Petrus Toletanus, dum Caroli V Imper. auspiciis regnum Neapolitanum administrat.

*Nominis
ratio.*

*Via per
Pausily-
pum.*

*Alphonsus
Rex.*